

Przystanek historia

<https://przystanekhistoria.pl/pa2/tematy/aparat-bezpieczenstwa/81310,Milicja-Obywatelska-w-Gdansk-Formowanie-jednostek-i-ich-dzialalnosc-w-1945-roku.html>

Warsztaty samochodowe MO, Gdańsk 1945, ze zbiorów Kuby Kowalskiego

ARTYKUŁ

Milicja Obywatelska w Gdańsku. Formowanie jednostek i ich działalność w 1945 roku

OKRES HISTORYCZNY

(1939-1945) II wojna światowa (1945-1948) Pierwsze lata Polski Ludowej

Autor: KRZYSZTOF FILIP 10.05.2021

Milicja Obywatelska jako powojenna formacja policyjna została powołana mocą dekretu PKWN opublikowanego 7 października 1944 r. w „Dzienniku Ustaw”.

Pierwszymi jednostkami milicji, jakie zaczęto organizować w Gdańsku, były komisariaty MO (tab. 1) powstające na zdobytych przez Armię Czerwoną terenach. Sowiecki komendant wojenny Gdańska gen. lejtn. Siemion Mikulski oraz podlegli mu komendanci rejonowi aktywnie wspierali organizatorów placówek milicji. Finalna sieć siedmiu jednostek była zgodna z podziałem miasta na 7 rejonowych komendantur wojennych.

Tabela 1. Komisariaty miejskie MO w Gdańsku

Jednostka	Data powstania	Adres i rejon działania	Twórca
I Komisariat MO	27 marca	Horst Wesselstrasse 74 (obecnie ul. Trakt św. Wojciecha), rejon - Orunia	mat Alfons Gapski (kierownik do ok. 22 kwietnia)
II Komisariat MO	1 kwietnia	Niederstadt (Dolne Miasto)	Czesław Przewoźny (do 8 czerwca)
III Komisariat MO	1 kwietnia	ul. Bojowców 6 (Targ Rakowy), Śródmieście; od połowy kwietnia - Rennerstiftgasse 3 (ul. Gdylskich Kosynierów), Jungstadt (Młode Miasto).	Henryk Zaborowski (do 17 września, tj. do likwidacji jednostki)
IV Komisariat MO	Pierwsze dni kwietnia	Karlsruherstrasse 36 (ul. Kartuska), Śidlice (Śiedlice)	Kazimierz Szymczak (brak danych)
V Komisariat MO	Początek kwietnia	ul. Rynek 90 (obecnie okolice CH Manhattan mieszczącego się przy Al. Grunwaldzkiej 82), Wrzeszcz	Zabłocki (do 18 maja)
VI Komisariat MO	4 kwietnia	Heeresanger 3 (Al. Legionów), Wrzeszcz, siedziba remontowana do 19 maja	ppor. Edmund Baranowski (do 19 czerwca, a potem 3 lipca-23 sierpnia)
VII Komisariat MO	4 kwietnia	Seemannstrasse 9 (ul. Wilków Morskich), Nowy Port	Józef Strojny (do 8 maja)
Komisariat Miejski MO, dwa posterunki miejskie	Ok. 7 kwietnia	Griesenaustrasse 14 (ul. Kaprow), Oliwa (wówczas oddzielna)	por. Franciszek Marchniak (brak danych)

Oprac. wł. aut. na podstawie: G. Olter, *Niemcy na Pomorzu Gdańskim po 1945 roku* [w:] *Tożsamość kulturowa. Szkice o mniejszościach narodowych na Pomorzu Gdańskim. Seria druga*, red. A. Chodubski, A.K. Waśkiewicz, Gdańsk 2002, s. 24; K. Filip, *Milicja Obywatelska w Sopocie w latach 1945-1949*, Gdańsk 2011, s. 38, 40; idem, *Prawo i pięść nad Motławą*,

„Polska The Times. Dziennik Bałtycki” (dodatek „Rejsy”), 27 IX 2013; idem, *Powstanie i początki działalności Milicji Obywatelskiej w Gdańsku-Dolnym Wrzeszczu (kwiecień-wrzesień 1945 r.)*, „Teki Gdańskie” 2013, T. XIII, s. 57-62; idem, *Komunikat dyslokacyjny jednostek Milicji Obywatelskiej na terenie województwa gdańskiego w 1945 roku*, „Argumenta Historia

„Czasopismo naukowo-dydaktyczne” 2014, nr 1, s. 59.

Komenda Miejska

Gdańskimi jednostkami milicji zarządzała Komenda Miejska MO mieszcząca się początkowo przy *Mirchauer Weg* (ul. Partyzantów) w Gdańsku-Wrzeszczu (*Langfuhr*). Jej założycielem był 22-letni mjr Edward Antoni Gronczewski ps. „Przepiórka”. Był on znanym przywódcą jednego z oddziałów Armii Ludowej działającego na Lubelszczyźnie. Po zdobyciu tego terenu przez Armię Czerwoną (lipiec 1944 r.) został wcielony do WP. W marcu 1945 r. Gronczewski otrzymał od komendanta głównego MO polecenie zorganizowania milicji w Gdańsku. Stał na czele 100-osobowej bydgoskiej grupy operacyjnej, która w nocy z 31 marca na 1 kwietnia przybyła do Gdańska. W połowie kwietnia zajęto budynek przy Bojowców 6 (Targ Rakowy) w Śródmieściu.

**Edward Gronczewski, komendant
miejski MO w Gdańsku, ze
zbiorów AIPN Warszawa**

Komenda Wojewódzka

Najważniejszą jednostką była Komenda Wojewódzka MO. Jej twórcą był kpt. Mieczysław (Moshe) Konwizor. Był to 40-letni inżynier nauk ścisłych mający interesujące doświadczenia życiowe. W 1939 r. w czasie obrony Warszawy został ciężko ranny. W 1941 r. został wcielony do Armii Czerwonej, a w 1943 r. wstąpił do 1. Dywizji Piechoty im. T. Kościuszki. 20 stycznia 1945 r. został zastępcą komendanta wojewódzkiego MO w Łodzi, a 21 marca - w Poznaniu. 3 kwietnia Konwizor otrzymał gdańską nominację od komendanta głównego MO Franciszka Józwiaka ps. „Witold”. Na miejsce przybył wieczorem 4 kwietnia i zaczął organizować komendę w przydzielonej mu przez Sowieców na ten cel ocalałej siedzibie Gestapo przy *Neugartenstrasse 27* (ul. Nowe Ogrody). Jego 300-osobowa poznańska grupa operacyjna przybywała do miasta etapami, aż do 12 kwietnia.

Sowiecki komendant wojenny Gdańska gen. lejtn. Siemion Mikulski oraz podlegli mu komendanci rejonowi aktywnie wspierali organizatorów placówek milicji. Finalna sieć siedmiu jednostek była zgodna z podziałem miasta na 7 rejonowych komendantur

wojennych.

Z kolei 4 kwietnia przyjechał tu por. Juliusz Sitkowski wraz ze swą 170-osobową grupą milicjantów z Baonu Zapasowego w Radomiu i Kielcach, zaś 7 kwietnia przybyła warszawska grupa operacyjna (5 oficerów i 40 szeregowych). Siły te stanowiły podstawę kadr gdańskiej milicji. Do 8 kwietnia przy komendzie powstała Komendantura Gmachu, Sekretariat ogólny oraz Kompania Operacyjna, która mieściła się przy *Karthäuserstrasse 2/4* (ul. Kartuska). Tu też w okresie od 5 lipca do 2 sierpnia odbył się I kurs podoficerski dla milicjantów. Przy gmachu Kompanii zorganizowano kuchnię, stołówkę, ambulatorium, gabinet dentystyczny oraz warsztaty szewskie i krawieckie. Do końca kwietnia uruchomiono niektóre wydziały KW MO (Personalny, Śledczy, Wewnętrzny, Gospodarczy, Areszt i Biuro przepustek). Zorganizowano też pralnie, warsztaty samochodowe i garaże, „fryzjernie”, świetlicę, magazyny żywnościowe, odzieżowe i sprzętu.

W lipcu komenda składała się z następujących ogniw: kierownictwo (komendant wojewódzki i jego zastępcy), Sekretariat, 7 wydziałów (Personalny, Kryminalny i Służby Śledczej, Służby Zewnętrznej, Paszportowy, Gospodarczo-Administracyjny, Finansowy, Polityczno-Wychowawczy), Samodzielna Sekcja Rejestracji Cudzoziemców oraz Kompania Operacyjna.

**Józef Strojny, kierownik VII
Komisariatu MO, ze zbiorów AIPN
Gdańsk**

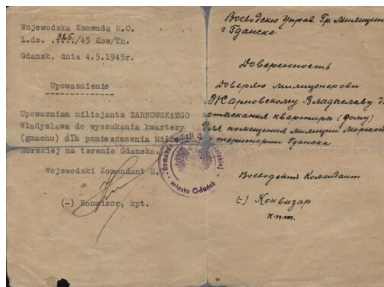
**Mieczysław Konwizor, komendant
wojewódzki MO w Gdańsku, ze
zbiorów AIPN Warszawa**

Pod koniec kwietnia stan kadrowy wymienionych jednostek (bez oliwskich) wynosił 756 osób.

7 maja na terenie Dolnego Wrzeszcza urządzono milicyjną „wartownię”, czyli zapewne posterunek stanowiący filię VI Komisariatu MO (adres nieznany). Podlegał mu również posterunek stały MO Letniewo. Jeszcze w maju utworzono VIII Komisariat MO miasta Gdańska (Gdańsk-Sienna Huta, czyli Stogi) oraz IX Komisariat (Gdańsk-Brzeźno).

**VII Komisariat MO w Gdańsku,
1945 r., ze zbiorów AIPN Gdańsk**

**Upoważnienie milicjanta
Władysława Żarnowskiego do
znalezienia siedziby gdańskiej
MMO, 4 maj 1945 r., ze zbiorów
AIPN Gdańsk**

Ogniwa specjalistyczne

Lato upłynęło pod znakiem organizowania specjalistycznych ogniw MO. 12 czerwca ukazało się zarządzenie nr 13 komendanta głównego MO powołujące do życia Morską Milicję Obywatelską mającą zajmować się ochroną bezpieczeństwa w portach morskich i na polskich wodach terytorialnych. Przygotowania do znalezienia odpowiedniego gmachu rozpoczęły się jednak wcześniej. 1 czerwca w budynku przy *Schuittenweg 7* (ul. Wiosny Ludów) utworzono I Komisariat Morski w Gdańsku. Jego kierownikiem został chor. mar. Ludwik Habaj. Na barkach 15 funkcjonariuszy spoczęła ochrona portu w Gdańsku i wybrzeża położonego na wschód od portu do Śpiewowa (Świbna). Podlegały mu posterunki morskie MO w Nowym Porcie i w Śpiewowie.

Z kolei na mocy rozkazu nr 120 komendanta głównego MO z 30 lipca 1945 r. Milicja Obywatelska przejęła od służb wojskowych kontrolę nad „ruchem kołowym” (drogowym) w miastach. Stąd też rozpoczęto tworzenie punktów kontrolnych ruchu drogowego oraz posterunków regulujących ruch kołowy. Takie jednostki pojawiły się też w Gdańsku.

Posterunek Wodny MO w Gdańsku, 1945 r., ze zbiorów AIPN Gdańsk

Komisariat Kolejowy MO w Gdańsku, ze zbiorów AIPN Gdańsk

Milicjanci pełnili również służbę na dworcach PKP, gdzie dbali o „ochronę pasażerów i ich mienia na terenie wszystkich pomieszczeń stacyjnych, tj. w budynkach i na peronach”. 20 sierpnia niejaki Kaatz zorganizował Komisariat Kolejowy MO w Gdańsku. We wrześniu utworzono posterunki kolejowe w Gdańsku-Wrzeszczu oraz na gdańskim dworcu głównym. Pomoc milicjantów ułatwiła służbę Straży Ochrony Kolei.

Na przełomie września i października przeprowadzono ogólnopolską reorganizację milicji. W ramach tych działań zlikwidowano też niektóre gdańskie jednostki, np. III komisariat. W tym samym czasie zreformowano strukturę MMO. I Komisariat Morski MO przeorganizowano w Komendę Rejonu Morskiego w Gdańsku której podlegały 3 Komisariaty Morskie: w Nowym Porcie, Śpiewowie oraz w Siankach (Gdańsk-Stogi). Wkrótce zorganizowano podległe im 4 Posterunki Morskie (ul. Starowiślna w Nowym Porcie, Brzeźno, Port Basen Górniczy oraz Bąsak, czyli Sobieszewo).

**Milicjant na posterunku, Gdańsk
1945 r., ze zbiorów AIPN Gdańsk**

**Wspólny marsz funkcjonariuszy
MO i UB, Gdańsk 1945, ze zbiorów
AIPN Gdańsk**

Podstawowa działalność gdańskiej milicji w 1945 r.

Zdobyte przez Sowieców miasto było mocno zniszczone. Szalały w nim choroby zakaźne (weneryczne, tyfus i dur brzuszny) wynikłe ze złego stanu sanitarnego oraz z działań Sowieców masowo gwałcących kobiety i dziewczynki. Początkowo służba funkcjonariuszy skupiała się na nadzorowaniu uprzątnięcia przez Niemców trupów i końskiej padliny z terenu miasta i jego odgruzowywania, jak również na zabezpieczeniu ważniejszych obiektów (instytucje państwowe, uczelnie, szpitale, przedsiębiorstwa przemysłowe, kopce z ziemniakami, studnie z wodą). Szczególne zasługi w tym zakresie oddał miastu kierownik III Komisariatu Henryk Zaborowski i jego załoga. Służba była ciężka, ponieważ tak jak i inni, mieli milicjanci problemy z zaopatrzeniem,

początkowo nie otrzymywali umundurowania i wypłat. Część chorowało zakaźnie. Komisariaty rejestrowały mieszkańców swoich rejonów oraz obcokrajowców, którym następnie wydawano zezwolenia aprowizacyjne wykorzystywane w zorganizowanych przez milicję punktach aprowizacyjnych. Nie zapomniano również o walce z przestępczością kryminalną, którą w tym okresie reprezentowali głównie Sowieci. Byli oni odpowiedzialni za czystki etniczne, morderstwa, gwałty, demontaże urządzeń z przedsiębiorstw, podpalanie budynków i kradzieże. Wśród Polaków (zwłaszcza przybyłych z centrum kraju) notowano głównie szabrownictwo i bezprawne zajmowanie mieszkań. Również polscy wojskowi bywali awanturnikami. Znaną milicji statystykę przestępstw w Gdańsku w 1945 r. obrazuje tab. nr 2.

Tabela 2. Fragment wykazu przestępstw w Gdańsku za okres kwiecień-grudzień 1945 r.²

Rodzaj przestępstwa	Ogólna ilość	Liczba zatrzymanych osób
Napady rabunkowe z bronią	700	214
Napady rabunkowe bez broni	312	77
Morderstwa	155	53
Samobójstwa	100	55
Ciężkie uszkodzenie ciała	83	65
Lekkie uszkodzenie ciała	189	160
Zaginiecie osób	101	66
Podpalenia	46	24
Pożary przypadkowe	81	66
Katastrofy	23	25
Nieszczerliwie wypadki	273	222
Kradzieże mieszkaniowe	1478	694
Kradzieże w instytucjach państwowych	57	65
Kradzieże w instytucjach publicznych	111	52
Kradzieże w instytucjach prywatnych	280	132
Kradzieże samochodów	145	55
Kradzieże innych środków lokomocji	623	225
Kradzieże koni	1152	604
Kradzieże bydła rogatego i trzody chlewnej	1005	352
Kradzieże „kieszonkowe” [dokonane przez kieszonkowców]	224	220
Kradzieże inne	803	466
Kradzieże ogółem	6178	2645
Przywłaszczenia	186	103
Zgwałcenia	53	53
Policje	6	6
Dezercja z Armii Radzieckiej	2	2
Ogólna ilość spraw	12042	6370

Zródło: K. Filip, Działania Sowieców w zdobytym Gdańsku w 1945 roku, „Teki Gdańskie” 2016, T. XV, s. 47.

W ramach (i pod pretekstem) walki z sabotażem i działalnością antypolską milicjanci wysłali tysiące ludzi (w tym wielu Niemców) do aresztu WUBP. Zresztą MO uczestniczyła wraz z NKWD i UB we wspólnych obławach na mieszkańców miasta, niekiedy aresztując ich bez powodu, mordując, bijąc czy gwałcąc.

Służba gdańskich milicjantów w 1945 r. była ciężka. Przyszło im działać w mieście zniszczonym przez działania wojenne i „wyzwoliciele”. Mimo trudnych warunków starali się zabezpieczyć substancję miasta i warunki życia mieszkańców. Zwalczali też pospolitą przestępczość, nierzadko przeciwstawiając się żołnierzom sowieckim. Z drugiej strony jako element aparatu represji ściśle współpracowali z bezpieką i NKWD uczestnicząc w wielu represjach, które dotknęły tysiące ludzi.

COFNIJ SIĘ